

Πειθώ

Πειθώ ονομάζεται η δύναμη ή επίδραση που ασκείται **μέσω του λόγου** στους ακροατές ή αποδέκτες του, προκειμένου εκείνοι να αποδεχθούν μια συγκεκριμένη γνώμη ή στάση πάνω σε κάποιο θέμα.

Κατά τον Αριστοτέλη (*Ρητορική*, 1356a), χρησιμοποιούμε τέσσερις βασικούς τρόπους πειθούς:

- α) απευθυνόμαστε στη **λογική** του συνομιλητή μας,
- β) ή προσπαθούμε να τον επηρεάσουμε **συναισθηματικά**,
- γ) ή επικαλούμαστε την **αυθεντία** κάποιου
- δ) και τέλος εξαίρουμε το **ήθος** για να γίνουμε πιστευτοί (καταδικάζοντας ενίοτε το ήθος του αντιπάλου μας).

A. Επίκληση στο συναίσθημα

Ο πρώτος τρόπος πειθούς (πρώτος διότι τον χρησιμοποιούμε από την παιδική μας ηλικία) έγκειται στην προσπάθεια πρόκλησης κάποιας μορφής **συγκίνησης** στον συνομιλητή, ώστε εκείνος να υποκύψει στον λόγο μας. Η συγκίνηση βέβαια επιτυγχάνεται και με διάφορους *εξωγλωσσικούς* τρόπους (χρώματα, κινήσεις, παραστάσεις, σχήματα κλπ.). Η πειθώ ωστόσο σχετίζεται με τη συγκίνηση που διοχετεύεται διαμέσου του **λόγου**.

Τα κύρια μέσα με τα οποία προκαλείται συγκίνηση μέσα από τον λόγο είναι:

- **η χρήση περιγραφής:** στην περίπτωση αυτή ο λόγος χρησιμοποιείται με παραστατικότητα για να αποδώσει *εικόνες* (εικονοπλαστικός λόγος), οι οποίες προκαλούν ανάλογα συναισθήματα·
- **η χρήση αφήγησης:** συχνά αφηγούμαστε ιστορίες (πραγματικές ή φανταστικές) ή γεγονότα, μέσα από τα οποία προκαλούνται ευνοϊκά για τους ισχυρισμούς μας συναισθήματα.

Κατά δεύτερο λόγο, λογοτεχνικά κυρίως στοιχεία τα οποία προσδίδουν συναισθηματική φόρτιση — χωρίς απαραίτητα να είναι εργαλεία πειθούς στον λόγο είναι:

- **η χρήση μεταφορών,** δηλαδή η χρήση των λέξεων με αλλαγμένη την κυριολεκτική τους σημασία ή με προβολή πρόσθετης νοηματικής απόχρωσης χρησιμοποιείται συχνά με συγκινησιακό τρόπο·
- η αναφορά σε έννοιες, πρόσωπα ή πράγματα τα οποία είναι εκ των προτέρων **έντονα φορτισμένα** με συναίσθημα.

Όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά ανήκουν εντέλει στη λογοτεχνία, κατεξοχήν πεδίο του λόγου όπου αναμοχλεύονται συναισθήματα και επιδιώκεται η συγκίνηση δια του αληθοφανούς.

Παραδείγματα:

- ✦ *Κάθε σώφρων άνθρωπος θα επικροτούσε την απόφασή μας να αυξήσουμε τις δαπάνες στην άμυνα. Γιατί αυτή τη στιγμή που μιλάμε, οι ορδές των εισβολέων ετοιμάζονται και συστοιχίες από πυραύλους στρέφονται ήδη εναντίον μας. Δε στοχεύουν άλλους παρά εμάς τους ίδιους, τις γυναίκες μας, τα παιδιά μας, ό,τι αγαπάμε.*
- ✦ *Κοιτάξτε, κύριοι δικαστές και κύριοι ένορκοι, τον κατηγορούμενο ίσια στα μάτια. Αναζητήστε το παιδί εκείνο που έμεινε ορφανό στην πιο τρυφερή ηλικία, που γνώρισε την περιφρόνηση και την απανθρωπιά σε όλη της τη βαναυσότητα καθώς ανδρωνόταν, γυρεύοντας τρόπους να επιβιώσει. Ο αγώνας για επιβίωση μέσα στην κοινωνία της ζούγκλας τον ώθησε στην κλεψιά.*

B. Επίκληση στο ήθος

Η επίκληση του ήθους ως τρόπου πειθούς περιλαμβάνει τρεις περιπτώσεις:

α) Επίκληση στο ήθος του πομπού

Στην περίπτωση αυτή ο ομιλητής (ή συγγραφέας) προβάλλει στον ακροατή (ή τον αναγνώστη) κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ήθους του (π.χ. ειλικρίνεια, γενναιότητα, τιμιότητα κ.λπ.) με βάση τα οποία δικαιώνονται οι ενέργειες ή οι θέσεις του.

β) Επίκληση στο ήθος του δέκτη

Η περίπτωση αυτή συντρέχει όταν ένας ομιλητής (ή συγγραφέας) προβάλλει ποιοτικά χαρακτηριστικά του ήθους των ακροατών (ή αναγνωστών) του προκειμένου να κατευθύνει τη γνώμη τους προς την επιθυμητή στάση. Είναι συνηθισμένη τακτική όταν κάποιος αδύναμος απευθύνεται σε κάποιον ισχυρότερο (κολακεία).

γ) Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου

Σ' αυτήν την περίπτωση η προβολή του ήθους γίνεται με αρνητικό τρόπο προκειμένου να αναδειχθούν οι ηθικές αδυναμίες των υποστηρικτών της αντίπαλης θέσης. Η τακτική αυτή επιστρατεύεται σε περιπτώσεις όπου υπάρχει έξαρση παθών και ελάχιστη λογική περιουλογή.

Όλες οι παραπάνω τακτικές δε συνάδουν με τον λογικό τρόπο αντιμετώπισης των απόψεων και θα λέγαμε ότι είναι κοινωνικού τύπου. Αυτό σημαίνει ότι οι ρήτορες εκμεταλλεύονται τις γενικότερες κοινωνικές πεποιθήσεις και στάσεις του ακροατηρίου για να ισχυροποιήσουν τις επιδιώξεις τους.

- ✦ *Δεν πιστεύουμε ότι με το νόμο που προτείνετε έχετε πράγματι την πρόθεση να μεταρρυθμίσετε σε βάθος την εκπαίδευση. Όσο καλοπροαίρετος κι αν είναι κανείς — κι εμείς έχουμε κάθε καλή πρόθεση να συμβάλουμε στη βελτίωση της εθνικής μας εκπαίδευσης — δεν μπορεί να αγνοήσει την προχειρότητα και τις απρονοησίες που διαπνέουν αυτό το σχέδιο νόμου.*
- ✦ *Μην επιδιώκετε να εξαπατήσετε τον ελληνικό λαό. Ο λαός είναι ξύπνιος και άγρυπνος φρουρός των συμφερόντων του. Δεν μπορείτε να παρακάμψετε την κρίση του και την άσφαλτη έκφραση της πολιτικής του βούλησης, την οποία θα τη βρείτε και πάλι αντίκρου σας στις επόμενες εκλογές.*
- ✦ *Οι άλλοι μπορεί να σας αποκαλούν «πελάτη». Εμείς σας θέλουμε συνοδοιπόρο. Εκεί που οι άλλοι σας κοιτάζουν στην τσέπη, εμείς θέλουμε να σας κοιτάζουμε καθαρά στα μάτια. Κοιτάνε να σας αρπάξουν όσο περισσότερα χρήματα μπορούν, παρασύροντάς σας και παραπλανώντας σας με αστερίσκους και όρους σε υποσημειώσεις. Εμείς δεν έχουμε να σας κρύψουμε τίποτα. Είμαστε η Τράπεζα που σας θέλει συνεργάτη.*
- ✦ *Ελληνικέ λαέ! Από αύριο η Εθνική Ραδιοφωνία θα ελέγχεται από τους βάρβαρους κατακτητές και δε θα μεταδίδει παρά ψέμματα. Μην τους ακούτε! Δεν έχουν άλλο σκοπό από το να διαιρέσουν το λαό μας και να τον διατηρήσουν για πάντα στη δουλεία. Έλληνες, μη χάνετε το κουράγιο σας! Μην υποκύψετε στη βούληση των ανδρείκελων του Χίτλερ και των δοσίλογων συνεργατών τους. Ζήτω η Ελλάδα!*
- ✦ *Η Επανάσταση διαπίστωσε το χάος στο οποίο οδηγούσαν τη χώρα οι ανίκανοι και διεφθαρμένοι πολιτικοί που κρατούσαν τα ηνία της διακυβέρνησης. Διαπίστωσε ότι ο Βασιλεύς ευρίσκετο εγκλωβισμένος σε ανεπαρκείς επιλογές. Κινούμενοι από αγνά πατριωτικά αισθήματα και έχοντας αγωνία δια την τύχη της πατρίδος, αποφασίσαμε να κινηθώμεν...*
- ✦ *Ας μην αφήσουμε λοιπόν αυτήν την πρόσκαιρη δυσκολία να μας λυγίσει. Πιστεύω σε σας, στην ανδρεία σας και στο αδάμαστη θέλησή σας να υπερνικήσετε κάθε εμπόδιο που ξεπροβάλλει, όπως άλλωστε το έχετε αποδείξει και στο παρελθόν.*

Γ. Επίκληση στην αυθεντία

Την επίκληση στην αυθεντία επιστρατεύει ένας ομιλητής όταν για να υποστηρίξει στις θέσεις του παραπέμπει: α) σε ένα **πρόσωπο** αναγνωρισμένου κύρους σε κάποιον τομέα ή β) σε έναν **θεσμό** ο οποίος απολαμβάνει αναγνωρισμένο κύρος σε κάποιον κοινωνικό τομέα.

Δύο στοιχεία λοιπόν στηρίζουν τον τρόπο αυτόν πειθούς: η κοινωνική αναγνώριση και η αρμοδιότητα. Αυτό σημαίνει ότι δεν μπορώ να επικαλεστώ τα λεγόμενα κάποιου άγνωστου, όσο σωστά κι αν είναι, διότι δε θα στηρίζομαι στην αυθεντία του ως ειδικού αλλά στη λογική εγκυρότητα των λεγομένων. Από την άλλη, δε χρησιμοποιείται σωστά η αυθεντία όταν χρησιμοποιείται για να υποστηρίξει θέσεις που δεν άπτονται της σφαίρας των αρμοδιοτήτων της.

- ✦ *Σύμφωνα με τις Ιερές Γραφές ο κόσμος δεν υπήρχε από πάντα αλλά δημιουργήθηκε από τη χάρη του Θεού. Ένα από τα δημιουργήματά Του είναι και ο άνθρωπος. Κατά συνέπεια, όσοι λένε ότι δεν υπάρχει δημιουργός και δημιουργία σφάλλουν.*
- ✦ *Η ψυχή έχει καταργηθεί! Αυτό σημαίνει ότι κάθε φαινόμενο που παρουσιάζεται στον οργανισμό μας οφείλεται σε αλλοιώσεις φυσιολογικού χαρακτήρα. Η αγάπη, το μίσος, η μνήμη, ο ερωτας κλπ. κάποια στιγμή θα εξηγηθούν με μηχανικό τρόπο. Αυτά εξάλλου υποστηρίζει η σύγχρονη επιστήμη.*
- ✦ *Η παιδεία δεν είναι ένα μέγεθος που μπορεί εύκολα να μετρηθεί. Όπως είπε και ο Αριστοτέλης, αφορά την ικανότητα που διαθέτει ένας άνθρωπος να ασκεί κριτική και να ελέγχει το λόγο που εκφέρεται σε κάθε τομέα του επιστητού. Η ειδικευμένη γνώση δε λέγεται παιδεία αλλά επιστήμη.*

Δ. Επίκληση στη λογική

Λογική ονομάζουμε τον τρόπο σκέψης κατά τον οποίο προσπαθούμε να οργανώσουμε τις ιδέες μας σε αλληλουχίες που να ρυθμίζονται με βάση την **αναγκαιότητα**, την **αιτιότητα** και την **πραγματικότητα**.

Βασικό υλικό της λογικής είναι οι **έννοιες** (ιδέες), με τις οποίες συνθέτουμε **προτάσεις κρίσεως** (οι προτάσεις που μπορούν να χαρακτηρισθούν *αληθείς* ή *ψευδείς*). Όταν συνδέουμε προτάσεις κρίσεως με αναγκαίο και αιτιώδη τρόπο, σχηματίζουμε έναν **συλλογισμό**.

- Ο τυπικός συλλογισμός έχει ως εξής:
(1)	Όλοι οι άνθρωποι (ΜΟ) είναι θνητοί (Θ)
(2)	Ο Σωκράτης (Σ) είναι ένας άνθρωπος (ΜΟ)
(3)	Άρα ο Σωκράτης (Σ) είναι θνητός (Θ).

Παρατηρούμε ότι η πρόταση (3) προκύπτει με αναγκαιότητα από τις δύο προηγούμενες προτάσεις και δεν μπορεί να αντικατασταθεί από άλλη πρόταση.

Στο παράδειγμα οι φράσεις (1) και (2) αποκαλούνται **προκείμενες** ή **λόγοι** και η καταληκτική φράση για την οποία δίνονται οι προκείμενες (3) **συμπέρασμα**. Η έννοια «άνθρωπος» αποτελεί τον **μέσο όρο** (ΜΟ) του συλλογισμού, δηλαδή τον όρο που μεσολαβεί για να συνδέσει τελικά τις έννοιες «Σωκράτης» και «θνητός».

- ✦ *Οι αισιόδοξοι έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να επιτύχουν, να πραγματοποιήσουν τους στόχους τους. Καλό είναι λοιπόν να αισιοδοξούμε.*
- ✦ *Να είσαι αισιόδοξος. Δεν ωφελεί ιδιαίτερα να είσαι οτιδήποτε άλλο. (W. Churchill)*

- ✦ *Όστε υπήρχε ένα σκυλί στους στάβλους... Και παρ' όλ' αυτά, αν και κάποιος μπήκε μέσα και έβγαλε έξω ένα άλογο, το σκυλί δε γάβγισε... Προφανώς ο μυστηριώδης αυτός επισκέπτης ήταν κάποιος που το σκυλί τον γνώριζε καλά... (A. C. Doyle, «The adventure of Silver Blaze»)*
- ✦ *Το νερό είναι ένα σώμα που όταν παγώνει διαστέλλεται. Κατά συνέπεια, αν γεμίσω εντελώς ένα μπουκάλι με νερό, το κλείσω ερμητικά και το τοποθετήσω στην κατάψυξη, κάποια στιγμή το μπουκάλι θα σπάσει.*

Δ.1. Επιχειρήματα και τεκμήρια

Απευθυνόμαστε στη λογική κάποιου όταν θέλουμε να αποδείξουμε κάτι. Για να το επιτύχουμε, χρησιμοποιούμε ως μέσα *επιχειρήματα* και *τεκμήρια*.

Επιχείρημα (ή λόγος) ονομάζεται μία *σειρά προτάσεων που συνδέονται λογικά μεταξύ τους* έτσι ώστε να αποδεικνύεται μία θέση. Ειδικότερα, μία ή περισσότερες προτάσεις/κρίσεις (προκείμενες) χρησιμεύουν ως βάση για την αναγκαία αποδοχή μιας άλλης πρότασης (συμπέρασμα), η οποία ακολουθεί λογικά τις προκείμενες. Το επιχείρημα είναι ένας ολοκληρωμένος συλλογισμός.

Τεκμήρια αποκαλούνται τα *συγκεκριμένα στοιχεία που αναφέρονται σε μια ορισμένη εμπειρία* και χρησιμοποιούνται από τον ομιλητή για να υποστηρίξει τις θέσεις του.

Είδη τεκμηρίων: *παραδείγματα, γενικά παραδεκτές αλήθειες, γεγονότα, μαρτυρίες, στατιστικά στοιχεία, πορίσματα μελετών κλπ.*

Δ.2. Είδη συλλογισμών

Θέτοντας ως κριτήριο τη **συλλογιστική πορεία** (= τη μετάβασή μας από έννοια σε έννοια κατά την ανάπτυξη του συλλογισμού) που ακολουθούμε για να καταλήξουμε στο συμπέρασμα, οι συλλογισμοί διακρίνονται σε:

- α) **παραγωγικούς**, όταν προχωράμε από γενικότερες έννοιες σε ειδικότερες: (Γ → Ε)
Οι παραγωγικοί συλλογισμοί θεωρούνται περισσότερο έγκυροι και καλύτερα ελέγξιμοι λογικά διότι κινούνται στα όρια της γνώσης μας.
- β) **επαγωγικούς**, όταν προχωράμε από ειδικότερες έννοιες σε γενικότερες: (Ε → Γ)
Οι επαγωγικοί συλλογισμοί είναι εκείνοι που προσπαθούν να αποδώσουν μία νέα μορφή γνώσης, η οποία όμως χρειάζεται έλεγχο και επαλήθευση.
- γ) **αναλογικούς**, όταν παραλληλίζουμε δύο έννοιες για να συμπεράνουμε (Ε¹ // Ε²) σχετικά με τη μία. Οι αναλογικοί συλλογισμοί δε θεωρούνται επιστημονικά έγκυροι αλλά μάλλον πιθανολογικοί.

Θέτοντας ως κριτήριο το **είδος των προτάσεων** που χρησιμοποιούμε για να καταλήξουμε στο συμπέρασμα, οι συλλογισμοί διακρίνονται σε:

- α) **κατηγορικούς**, όταν οι προκείμενες είναι κατηγορικές προτάσεις (προτάσεις κρίσεως).
- β) **υποθετικούς**, αν μία έστω προκείμενη είναι υποθετική πρόταση.
- γ) **διαζευκτικούς**, αν μία έστω προκείμενη είναι διαζευκτική πρόταση.

Δ.3. Έλεγχος (αξιολόγηση) των επιχειρημάτων

Μία βασική λειτουργία της λογικής είναι ο έλεγχος της ορθότητας των συλλογισμών που διατυπώνονται κάθε φορά, με άλλα λόγια η κριτική του λόγου.

Για να διαπιστώσουμε αν κάτι που λέγεται είναι λογικό θα πρέπει να ελέγξουμε το κατά πόσο η αλληλουχία των προτάσεων διέπεται από **αναγκαιότητα**, αν αποδίδει **αιτιακές σχέσεις** και αν αντιστοιχεί με την **πραγματικότητα**. Προβαίνουμε έτσι σε έλεγχο της λογικής εγκυρότητας και της αλήθειας ενός συλλογισμού.

Έγκυρο ονομάζεται ένα επιχειρήμα όταν το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει προκύπτει με λογική αναγκαιότητα και αιτιότητα από τις προηγούμενες προτάσεις. Όταν δε διακρίνουμε κάποια σχέση αναγκαιότητας ανάμεσα στις προτάσεις, τότε κινδυνεύει ο συλλογισμός να αποδειχθεί **άκυρος**. Κατά τον έλεγχο εγκυρότητας εξετάζεται η **μορφή** του επιχειρήματος ανεξάρτητα από το περιεχόμενο των προτάσεων. Ενδέχεται λοιπόν ένα επιχειρήμα να αποδειχθεί έγκυρο λογικά αν και οι προκείμενες ή το συμπέρασμα είναι ψευδείς.

Αληθές ονομάζεται ένα επιχειρήμα όταν οι προτάσεις που το αποτελούν καθώς και το συμπέρασμα κρίνονται σύμφωνα με τα δεδομένα της πραγματικότητας. Κατά τον έλεγχο αλήθειας εξετάζεται δηλαδή το **περιεχόμενο** των προτάσεων.

Ορθό ονομάζεται ένα επιχειρήμα που είναι *έγκυρο* και *αληθές* ταυτόχρονα. Τότε μπορούμε να το δεχτούμε ως **απόδειξη**.

Παραλογικός ή **παράλογος** συλλογισμός είναι ο συλλογισμός που αντιβαίνει στον ορθό λόγο, δηλαδή επιστρατεύει άκυρα ή αναληθή επιχειρήματα. Οι παραλογισμοί μπορεί να οφείλονται σε λογικά σφάλματα ή και σε πρόθεση παγίδευσης και εξαπάτησης του λογικού (**σοφίσματα**).

- ✦ *Ο άντρας και η γυναίκα είναι ίσοι, άρα πρέπει οι άντρες να γεννάνε παιδιά και οι γυναίκες να υπηρετούν στο στρατό.*
- ✦ *Με τους Τούρκους έχουμε μια μακροχρόνια διένεξη η οποία ξεκινά από τα χρόνια της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Η βαρβαρότητά τους ξέσπασε πάνω στους ελληνικούς πληθυσμούς τόσο κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας όσο και κατά τα στάδια συρρίκνωσης της επικράτειάς τους και υποδαύλισε το μίσος ανάμεσά μας. Γι' αυτό δεν πρόκειται να ειρηνεύσουμε και να φιλιώσουμε ποτέ με δαύτους.*

Η εγκυρότητα ενός επιχειρήματος ελέγχεται συνήθως στις ακόλουθες περιπτώσεις:

1. Δε στηρίζεται σε γενικά αποδεκτές αλήθειες αλλά σε **γνώμες** που χρειάζονται απόδειξη. Σε ένα επιχειρήμα είναι δυνατό να χρησιμοποιούνται και αλήθειες και γνώμες. Όσο όμως ο συλλογισμός βασίζεται σε γνώμες τόσο χάνει σε αποδεικτική ισχύ:
Οι Αμερικανοί δεν πρόκειται να σταματήσουν στο Ιράκ. Σειρά έχουν μία σειρά από χώρες που εμφανίζουν ασταθή συμπεριφορά, όπως το Ιράν, η Συρία και η Βόρειος Κορέα, για να συμμορφωθούν στους διεθνείς κανόνες με "επιχειρήμα" την ισχύ των αμερικανικών όπλων.
2. Απορρέει από **αυθαίρετη γενίκευση** που δε στηρίζεται σε επαρκή στοιχεία:
Οι άνθρωποι της πόλης μας είναι εξαιρετικοί. Το βλέπω από τους φίλους και τους συγγενείς μου. Είναι όλοι τους χρυσοί άνθρωποι.

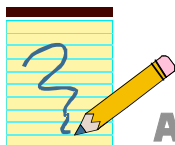
3. Στηρίζεται σε αναγκαία, αλλά **όχι και επαρκή αίτια**, για να προκληθεί το αποτέλεσμα:
Για να χιονίσει, πρέπει να κάνει κρύο. Σήμερα κάνει κρύο, άρα σίγουρα θα χιονίσει.
4. Αγνοεί το σύνολο των πιθανών αιτιών και προβάλλει μία **επιμέρους αιτία** ως μοναδική:
Την εποχή που οι ευρωπαϊκοί λαοί ξεκινούσαν τη λαμπρή περίοδο της Αναγέννησης η Ελλάδα υποτασσόταν στον οθωμανικό ζυγό. Άρα η τουρκοκρατία φταίει για τα σημερινά δεινά του τόπου.
5. Στην περίπτωση του αναλογικού συλλογισμού στηρίζεται σε μεταφορική και **όχι ουσιαστική ομοιότητα** των περιπτώσεων που συγκρίνονται:
Η ζωή είναι σαν ένα τρένο με προκαθορισμένους σταθμούς και αυστηρά δρομολόγια. Πρέπει να είσαι την κατάλληλη στιγμή στο σταθμό αλλιώς κινδυνεύεις να χάσεις το τρένο.
6. Ένα άλλο σύνηθες λάθος είναι να **μεταβάλλεται η σημασία ενός κεντρικού όρου** στο συλλογισμό ή και στο συλλογιστικό διάλογο μεταξύ δύο προσώπων:
Ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης ήταν Χριστιανοί πριν από το Χριστό. Ωστόσο, Χριστιανοί πριν από το Χριστό δεν υπήρξαν. Κατά συνέπεια, ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης δεν υπήρξαν.
7. Οι λόγοι που επικαλείται κάποιος για να υποστηρίξει τη θέση του **μετατοπίζονται** σε παραπλήσια λογική αλληλουχία και ξεφεύγουν από το προκείμενο:
Ο συμμαθητής μας δεν πρέπει να τιμωρηθεί για την καταστροφή που προκάλεσε στη δημόσια περιουσία. Αν η δημόσια περιουσία ανήκει σε ολόκληρη την κοινωνία, τότε αρμόδια να τον καταδικάσει για τις πράξεις του είναι ολόκληρη η κοινωνία και όχι εσείς. Αλλά η ίδια η κοινωνία με την απαξιωτική και βάρβαρη συμπεριφορά της τον έσπρωξε σ' αυτόν το δρόμο. Γιατί να ζητηθεί από εκείνον η ευθύνη;

Δ.4. Έλεγχος (αξιολόγηση) των τεκμηρίων

Επικαλούμαστε τεκμήρια (συγκεκριμένα αποδεικτικά στοιχεία) προκειμένου να υποστηρίξουμε μία θέση, κρίση ή έναν συλλογισμό. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι τα στοιχεία που δίνονται είναι πάντοτε αληθή, ότι είναι τα κατάλληλα ή ότι επαρκούν. Κάθε φορά απαιτείται έλεγχος, δηλαδή αξιολόγησή τους.

Συνήθως αυτά που ελέγχουμε σε ένα τεκμήριο είναι:

- α) ο βαθμός **αξιοπιστίας** του: δηλαδή το κατά πόσο μπορούμε να εμπιστευθούμε την πηγή από την οποία προέρχεται το τεκμήριο ότι μας παρουσιάζει πραγματικά στοιχεία.
Π.χ. Ο Τάκης μας είπε ότι αύριο δε θα γίνει μάθημα γιατί άκουσε να λέγεται ότι οι καθηγητές θα απεργήσουν.
- β) ο βαθμός **ακρίβειας** που διαθέτει: δηλαδή κατά πόσο τα στοιχεία που δίνονται ανταποκρίνονται στην εντέλεια με την πραγματικότητα και δεν παρουσιάζουν αποκλίσεις.
Π.χ. Δεν μπορείτε να αρνηθείτε την εκδρομή. Είναι σχεδόν οι μισοί μαθητές του σχολείου που ζητάνε να γίνει.
- γ) ο βαθμός **εγκυρότητας** που εμφανίζει: δηλαδή κατά πόσο είναι κατάλληλο για να υποστηρίξει τη θέση που προβάλλεται.
Π.χ. Είναι σίγουρο ότι υπάρχει εξωγήινη ζωή κάπου στο σύμπαν, ίσως ακόμη και στον δικό μας γαλαξία. Το αποδεικνύουν οι αυξημένες στατιστικές πιθανότητες που πλησιάζουν το 50%, σύμφωνα με τα στοιχεία της NASA.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΡΟΠΩΝ ΠΕΙΘΟΥΣ

- 1) Να αντιστοιχίσετε τα στοιχεία της στήλης Α με εκείνα της στήλης Β, σημειώνοντας τις επιλογές σας στα κενά στην αρχή των αποσπασμάτων της στήλης Α.

A. Αποσπάσματα κειμένων	B. Τρόποι πειθούς
... 'Όσοι βρίσκονται σ' αυτή την αίθουσα γνωρίζουν ότι πάντοτε, με όλες μου τις δυνάμεις και με αίσθημα ευθύνης, υπηρέτησα τη θέση που μου εμπιστεύθηκε η Πολιτεία.	α) Επίκληση στο συναίσθημα του δέκτη
... Αντισταθείτε. Κρατήστε ψηλά το κεφάλι. Τώρα η φωνή σας μπορεί να ακουστεί. Τέλος στη "σιωπή των αμνών".	β) Επίκληση στο ήθος του πομπού
... Δεν είναι δυνατό να γίνει αυτό που λέτε, είμαι κατηγορηματικός σ' αυτό. Ακόμη κι αν αθροίσουμε τα ποσά που διαθέτουμε σε κάθε λογαριασμό, το σύνολο υπολείπεται κατά πολύ της αξίας του αυτοκινήτου που προτείνετε.	γ) Επίκληση στην αυθεντία
... Φυσικά δεν περιμένουμε από εσάς απάντηση σ' αυτά τα ερωτήματα, εφόσον πάντοτε είχατε ένδεια ιδεών και φτώχεια επιχειρημάτων.	δ) Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου
... Οι τιμές καλπάζουν σε δυσθεώρητα ύψη και οι καταναλωτές ασθμαίνοντες προσπαθούν να ανταποκριθούν σ' αυτήν την κόλαση της ακρίβειας. Δε σας αρκεί αυτή η δοκιμασία; Δεν είναι αρκετό αυτό το βασανιστήριο; Γιατί επιδιώκετε την επιβολή και νέων φόρων;	ε) Επίκληση στο ήθος του δέκτη
... Ο Ηράκλειτος είχε διαγνώσει πως στο Σύμπαν (και στην ανθρώπινη κοινωνία) όλα είναι και δεν είναι ενότητα (<i>συλλάψεις¹ όλα και ουχ όλα</i>), πως ο πόλεμος είναι κοινός και δίκιο είναι η έρις, κι όλα γίνονται με την έριδα και από ανάγκη (<i>...τον πόλεμον εόντα ξυνόν και δίκην έριν και γινόμενα πάντα κατ' έριν και χρεών</i>). Και βέβαια, ο πολιτισμός έσπευσε να επιβεβαιώσει τη ρήση του μεγάλου Εφέσιου.	στ) Επίκληση στη λογική
(Το τελευταίο κείμενο ανήκει σε άρθρο του Μ. Πλωρίτη με τίτλο «Η ενότητα και το σκονί», στην εφημερίδα <i>Το Βήμα</i> , 28-03-99.)	

- 2) Προσπαθείτε να πουλήσετε τον παλιό σας **ηλεκτρονικό υπολογιστή** προκειμένου να αγοράσετε έναν καινούργιο. Ο υποψήφιος αγοραστής ωστόσο δείχνει αναποφάσιστος. Μεταχειριστείτε όλους τους διαθέσιμους τρόπους πειθούς για να τα καταφέρετε.
- 3) Το Συμβούλιο του σχολείου σας έχει αναλάβει μια προσπάθεια ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του σχολικού περιγύρου σχετικά με τα **ανακυκλώσιμα υλικά**. Ετοιμάστε δύο μικρά σημειώματα που θα προτρέπουν στη χρήση ανακυκλωμένου χαρτιού για τετράδια και σημειώσεις. Στο ένα απευθυνθείτε στη λογική και στο άλλο στο συναίσθημα των ανθρώπων.
- 4) Ως μέλος του 15μελούς Συμβουλίου του Σχολείου σας έρχεστε σε θέση να διεκδικήσετε κάτι το οποίο επιθυμεί πολύ όλη η μαθητική κοινότητα: μία **χορευτική βραδιά** στο χώρο του Σχολείου, ανοιχτή για το κοινό. Για να επιτύχετε αυτό που θέλετε θα πρέπει να οπλιστείτε με θέληση και πειθώ, ετοιμάζοντας προσεκτικά τα λόγια σας (προσχεδιασμένος προφορικός λόγος). Όμως προσοχή: μπορεί ο ένας λόγος να αναιρεί κάποιον άλλον.

¹ *συλλάψεις* (αιολική διάλεκτος) = συλλήψεις.

- 5 Ο δήμος ή η κοινότητά σας έχει αναλάβει την πρωτοβουλία μιας ενημερωτικής εκστρατείας για ζητήματα **προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος**. Συμμετέχοντας στην προσπάθεια ετοιμάζετε το κείμενο που θα συνοδεύσει ένα από τα τρίπτυχα που έχουν φωτογραφίες και πληροφορίες σχετικές με το θέμα. Ας υποθέσουμε ότι στην αρχή συντάξατε το κείμενο που ακολουθεί και μετά δοκιμάζετε δύο — ελεύθερες — παραλλαγές του: μία που απευθύνεται κυρίως στο *συναίσθημα* και μία που απευθύνεται κυρίως στο *ήθος* του αναγνώστη. Να συντάξετε τις δύο παραλλαγές.

Υπερασπιστείτε τους ανυπεράσπιστους!

*Μην αγοράζετε καλλυντικά που έχουν δοκιμαστεί σε ζώα.
Τα ζώα δεν πρέπει να γίνονται θύματα της ανθρώπινης ματαιοδοξίας.
Υποφέρουν από τις δοκιμές και τα πειράματα που υφίστανται,
και γίνονται έτσι μάρτυρες της βαρβαρότητάς μας.
Δεν είναι ούτε ηθικά σωστό αλλά ούτε και επιστημονικά αναγκαίο
να δοκιμάζουμε σε ζώα προϊόντα περιποίησης
των μαλλιών και του σώματος.*

- 6 Το παρακάτω κείμενο συντάχθηκε από κάποιον συμμαθητή σας για τον ίδιο σκοπό με το κείμενο της προηγούμενης άσκησης. Βρείτε ποιους τρόπους επιστρατεύει για να πείσει και δικαιολογήσει την απάντησή σας:

Ας βάλουμε τέλος στη φρίκη της γούνας!

Μπορεί να αγγίζει τα όρια της φρίκης κι όμως είναι αληθινό. Κάθε δευτερόλεπτο δεκάδες παγίδες κλείνουν πάνω σε κάποιο άγριο ζώο. Για το θύμα ξεκινάει ένας αργός και βασανιστικός θάνατος από αιμορραγία ή αφυδάτωση. Μερικά ζώα αυτο-ακρωτηριάζονται προκειμένου να ξεφύγουν και πεθαίνουν από αιμορραγία ή γάγγραινα. Τα ζώα σκοτώνονται είτε με χτυπήματα μπαστουιού (τα μικρότερα) είτε με κλωτσιές στο θώρακα.

Κάθε χρόνο στον κόσμο περίπου 30.000.000 ζώα εκτρέφονται για να θανατωθούν για τη γούνα τους, ενώ 10.000.000 άγρια ζώα (λύγκες, αρκτικές, κόκκινες και ασημένιες αλεπούδες, ρακούν, κογιότ, σκίουροι, βιζόν, μινκ, μαύρες αρκούδες και άλλα) πιάνονται σε παγίδες στο φυσικό τους περιβάλλον. Για ένα γούνινο παλτό απαιτούνται 10-40 ζώα μεγάλου μεγέθους ή 70-400 μικρού μεγέθους. Ενώ το 20% του παγκόσμιου ανθρώπινου πληθυσμού υποσιτίζεται, εκατομμύρια κιλά δημητριακών καταναλώνονται κάθε χρόνο για τροφή ζώων που εκτρέφονται για τη γούνα τους, ενώ σε κάθε ζώο δίνονται 55 κιλά πρωτεΐνης για καλύτερη ποιότητα γούνας.

Οι συνθήκες διαβίωσης στα εκτροφεία είναι μαρτυρικές. Τα ζώα κρατιούνται εκτεθειμένα σε όλες τις καιρικές συνθήκες για να φουντωσει η γούνα τους. Τα κλουβιά είναι πολύ μικρά, με δικτυωτό πάτωμα για να φεύγουν οι ακαθαρσίες και να μη χρειάζεται συχνά καθαρισμός. Έτσι τα πόδια των ζώων είναι μονίμως τραυματισμένα από τα σύρματα του πατώματος. Η ακινησία μέσα στα κλουβιά προκαλεί στα ζώα έντονο στρες που τα οδηγεί στην τρέλα. Μετά από 7-8 μήνες αγωνίας, τα περιμένει ένα βασανιστικό τέλος (χτυπήματα με σφυρί στο κεφάλι, πνίξιμο από κρεμάλα, ασφυξία με τοξικό αέριο, ηλεκτροπληξία στον πρωκτό, κλπ.). Οι ανατριχιαστικές μέθοδοι θανάτωσης “δικαιολογούνται” με το επιχειρήμα ότι έτσι παραμένει άθικτη η γούνα.

Μπορούμε να συμβάλουμε σημαντικά στο να μπει τέλος σ' αυτό το αιματηρό εμπόριο, σταματώντας να αγοράζουμε γούνες ή προϊόντα με επενδύσεις γούνας και πληροφορώντας όσο γίνεται περισσότερο τον κόσμο. Η γούνα είναι θέμα συνείδησης. Η ανθρώπινη ματαιοδοξία ας πάψει να είναι η αιτία θανάτωσης ζώων. Πολλοί θεωρούν τα ζώα άψυχα εμπορικά αντικείμενα. Λάθος! Τα ζώα δεν είναι κατώτερα όντα, αισθάνονται, σκέφτονται και υποφέρουν όπως και οι άνθρωποι. Το να σταματήσουμε τα βασανιστήρια και τις θανατώσεις εκατομμυρίων ζώων δεν είναι εύκολο, αλλά είναι ηθικό καθήκον όλων μας.

(κείμενο διαμορφωμένο από την εφημερίδα *Πράσινη Πολιτική*, Απρίλιος 2008, φύλλο 62)

- 7) Να αντιστοιχίσετε τα στοιχεία της στήλης Α με εκείνα των στηλών Β και Γ (κάποια περισσεύουν). Να δικαιολογήσετε τις επιλογές σας.

Α. Αποσπάσματα	Β. Είδη κειμένων	Γ. Τρόποι πειθούς
<p>α) Η χώρα μας από την απελευθέρωσή της το 1821 είχε μια αξιοθαύμαστη διαδρομή. Από το μικρό κράτος της Ρούμελης, του Μοριά και των νησιών, από μια χώρα ερημωμένη, δείτε πόσα καταφέραμε σε 170 χρόνια. Σήμερα η Ελλάδα είναι μέσα στα 25 πλέον ευημερούντα κράτη του κόσμου και ανήκει στους πιο ισχυρούς διεθνείς οργανισμούς. Με όραμα, σχεδιασμό και αποφασιστικότητα μπορούμε να επιταχύνουμε την ανάπτυξη της οικονομίας, αλλά και να κατανείμουμε τον παραγόμενο πλούτο πιο δίκαια.</p> <p>β) Στην πολιτική, οι τηλεπικοινωνίες συνιστούν τα νεύρα της Δημοκρατίας. Η άμεση και πλουραλιστική δημοσιοποίηση των πολιτικών ειδήσεων, καθώς και οι τηλεμεταδιδόμενες συζητήσεις και τα πρόχειρα δημοψηφίσματα δυναμώνουν, νομίζω, τη συμμετοχική δημοκρατία.</p> <p>γ) Οι “βιοταινίες” (biofilms) είναι γλοιώδεις βακτηριακές κοινωνίες και προκαλούν επιμένουσες μολύνσεις. Από περιοδοντίτιδα και ωτίτιδες ως τη θανατηφόρο κυστική ίνωση, είναι αδύνατον να καταπολεμηθούν με αντιβιοτικά. Όχι μόνο εμποδίζουν τη διείσδυση του αντιβιοτικού κάτω από το γλοιώδες στρώμα τους αλλά μέσα σ’ αυτό ορισμένοι από αυτούς τους μικροοργανισμούς έχουν δημιουργήσει περιοχές όπου διαβιούν σε ληθαργική κατάσταση, έχοντας δηλαδή περιορίσει τον μεταβολισμό τους στο ελάχιστο.</p> <p>δ) Το τελευταίο επίτευγμα της τεχνολογίας των τηλεπικοινωνιών σάς αξίζει. Αποκτήστε το.</p> <p>ε) Σύμφωνα με τις απόψεις των ειδικών ο σεισμός αυτός ήταν ο κύριος σεισμός και η σεισμική ακολουθία θα παρουσιάσει ύφεση. Το Αστεροσκοπείο Αθηνών επιβεβαίωσε τη μέτρηση που πρώτος ανακοίνωσε ο σταθμός μας, αφού επικοινωνήσε με Γεωλογικό Ινστιτούτο της Αμερικής.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Επιστημονικό 2. Δικανικό 3. Διαφημιστικό 4. Πολιτικό 5. Δοκιμακό 6. Λογοτεχνικό 7. Δημοσιογραφικό 	<ol style="list-style-type: none"> i. Επίκληση στο συναίσθημα ii. Επίκληση στη λογική iii. Επίκληση στην αυθεντία iv. Επίκληση στο ήθος του πομπού v. Επίκληση στο ήθος του δέκτη vi. Επίθεση στο ήθος του αντιπάλου vii. Συνδυασμός στρατηγικών

- 8) Ας υποθέσουμε ότι χρειάζεστε ένα κείμενο εισαγωγικό σε ένα έντυπο καλλιτεχνικό πόνημα (λ.χ. λεύκωμα φωτογραφιών, συνθετική εργασία, περιοδικό, φυλλάδιο συνοδευτικό σχολικής εκδήλωσης), το οποίο ετοιμάσατε μαζί με συμμαθητές σας. Κατά την προσπάθειά σας να συνθέσετε αυτή την εισαγωγή, αναζητάτε συναφή κείμενα, όπως αυτά που δίνονται στη συνέχεια. Αφού τα διαβάσετε:

- α) να αναγνωρίσετε τον βασικό τρόπο πειθούς που εφαρμόζεται στο καθένα και να δικαιολογήσετε τους χαρακτηρισμούς σας,
β) να γράψετε ένα δικό σας κείμενο, περίπου 200 λέξεων, όπου θα υποστηρίζετε την αναγκαιότητα της τέχνης, επικαλούμενοι τόσο τη λογική όσο και το συναίσθημα των αναγνωστών.

Κείμενο Α

Το να απολαμβάνεις την τέχνη σημαίνει ότι έχεις αξιοποιήσει όλες τις δυνατότητες του εγκεφάλου σου, επομένως έχεις δοξάσει τη φύση σου. Συχνά υπάρχουν άνθρωποι που περνούν μια ολόκληρη ζωή χρησιμοποιώντας τον εγκέφαλό τους — τη φύση τους δηλαδή — για να κάνουν μόνο υπολογισμούς. Τι θα φάμε σήμερα, πόσο θα κερδίσουμε, πόσα αντίτυπα θα πουλήσει το βιβλίο μου, πόσο όμορφος είμαι, πόσα σπίτια έχω... Ο εγκέφαλος περιορίζεται σε υπολογισμούς αυτού του είδους, γίνεται όργανο πρωτόγονο, άχρηστο, μέσον για να πάει ο άνθρωπος στη χώρα της δυστυχίας.

(Από συνέντευξη του διάσημου Άγγλου φυσικού Ρότζερ Πένρουζ στον Θ. Λάλα, στην εφημερίδα *Το Βήμα*, 04-04-1999.)

Κείμενο Β

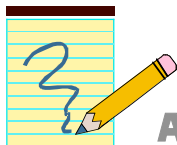
— Πόσο αναγκαίο είναι αυτό το “περιττό” της τέχνης στη ζωή μας;

— Είναι η ανάσα μας, το οξυγόνο μας. Το μη απαραίτητο ορίζει τον άνθρωπο. Είναι η ψυχή μας, είναι η απόδειξη της πνευματικότητάς μας αυτό. Είναι αυτό που σηκώνει τον άνθρωπο όρθιο στα πόδια του.

(Από συνέντευξη του Β. Φωτόπουλου στην Β. Κοσκινιώτου στην εφημερίδα *Το Βήμα*, 07-03-1999, με τίτλο “Το μη απαραίτητο ορίζει τον άνθρωπο”)

- 9) Μέλη του Συλλόγου Γονέων του σχολείου σας υποστήριξαν σε ανοιχτή συζήτηση ότι πρέπει να καταργηθεί η πενθήμερη εκδρομή της Γ΄ Λυκείου. Επειδή διαφωνείτε, σε επιστολή σας προς την τοπική εφημερίδα απορρίπτετε την άποψή τους, ελέγχοντας την επιχειρηματολογία τους και εκφράζετε την αντίθετη θέση σας. Στην προσπάθειά σας αυτή σας βοηθούν οι λέξεις του ακόλουθου πίνακα:

ΡΗΜΑΤΑ	αναιρώ αντλώ αντικρούω	αποκρούω αραδιάζω εξουδετερώνω	οχυρώνομαι πίσω από... παρουσιάζω χρησιμοποιώ
ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ	ανατροπή απόκρουση έλεγχος	γυμνότητα έλλειψη κενότητα	προβολή σωρεία χρήση
ΕΠΙΘΕΤΑ	ανεδαφικό αστήρικτο αντιφατικό	διασκεδαστικό κακόπιστο παραπλανητικό	σαθρό σοφιστικό στρεψόδικο

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΛΟΓΙΚΗΣ

- ① Αναγνωρίστε τα προβλήματα, τις θέσεις, τα επιχειρήματα και τα τεκμήρια που χρησιμοποιούνται στα κείμενα α) του Μ. Ανδρόνικου και β) της Α. Κορωναίου.

α) **Μ. Ανδρόνικου**, «Η προστασία του περιβάλλοντος» (σσ. 273-4 του σχολικού βιβλίου).

<i>Πρόβλημα:</i>	Προχωρεί επικίνδυνα η αλόγιστη καταστροφή του φυσικού χώρου και παράλληλα η καταστροφή των μνημείων.
<i>Θέση:</i>	Είναι μάλλον ζήτημα κοινωνικής δομής: η καταστροφή του φυσικού στοιχείου προκαλείται από την αλόγιστη και ανεξέλεγκτη οικονομική δραστηριότητα.
<i>Συλλογισμός:</i>	<p>α. Το φυσικό στοιχείο αλλοιώνεται από μια σειρά παραγόντων που δρουν ανεξέλεγκτα (βιομηχανία, ιδιώτες, επιχειρήσεις).</p> <p>β. Οι παράγοντες που δρουν αποσκοπούν στο ιδιωτικό οικονομικό όφελος.</p> <p>γ. Οπότε η αλλοίωση του φυσικού στοιχείου οφείλεται πράγματι στην οικονομική δραστηριότητα.</p> <p>δ. Άρα η προστασία του περιβάλλοντος δεν είναι ζήτημα «αισθητικής αγωγής» αλλά οικονομικό.</p> <p>ε. Αν όμως η κύρια επιδίωξη είναι το μέγιστο κέρδος τότε δε μένουν άλλα περιθώρια.</p> <p>στ. Το απόλυτο ιδιωτικό συμφέρον συγκρούεται με το κοινωνικό.</p> <p>ζ. Αλλά το κράτος επιδιώκει την οικονομική ανάπτυξη μέσω ιδιωτών.</p> <p>η. Άρα είναι αδύνατη η αντιμετώπιση χωρίς κρατικό προγραμματισμό.</p> <p>θ. Έτσι το όλο πρόβλημα καταλήγει να είναι πολιτικό.</p>

β) **Α. Κορωναίου**, «Η επίδραση της τηλεόρασης».

Οι σχέσεις των παιδιών και των νέων με την τηλεόραση προκαλούν συχνά μεγάλη ανησυχία σε γονείς και εκπαιδευτικούς. Ωστόσο, είναι μάλλον υπερβολικό να αποδίδονται όλα τα στραβά της εποχής στο τηλεοπτικό μέσον.

Όπως όλοι γνωρίζουμε, η τηλεόραση κατηγορείται — και μάλιστα με έντονο φανατισμό, όταν πρόκειται για τα παιδιά — ότι καταστρέφει τη φαντασία, προκαλεί τη βία, υποσκάπτει την οικογενειακή ζωή, εμποδίζει την ανθρώπινη επικοινωνία και πολλά άλλα. Η τηλεόραση είναι αυτό το μαγικό κουτί που τα καθηλώνει, τα εμποδίζει να αναπτύξουν άλλες χρήσιμες δραστηριότητες και, κυρίως, να ασχοληθούν με τα μαθήματά τους, να «ανοίξουν και κανένα βιβλίο».

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια η άγונה αντιπαράθεση τηλεόρασης-βιβλίου τείνει να εγκαταλειφθεί. Γενική είναι η τάση παραδοχής ότι κάθε μέσον έχει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, τις ιδιαίτερες λειτουργίες του, εξυπηρετεί διαφορετικούς σκοπούς και καλλιεργεί διαφορετικές δεξιότητες. Με αυτή την έννοια, θα ήταν προτιμότερο να αναζητήσουμε αλλού ερμηνείες για το πώς συμβαίνει η πλειονότητα (50-60%) των παιδιών από όλα τα κοινωνικά στρώματα να μη διαβάσει κανένα εξωσχολικό βιβλίο στον ελεύθερο χρόνο. Είναι πράγματι απορίας άξιο, αν αναλογιστούμε ότι το βιβλίο αποτελεί το κυριότερο και σχεδόν αποκλειστικό μέσον γνώσεων και πληροφοριών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Είναι πράγματι απορίας άξιο το γεγονός ότι οι περισσότεροι νέοι δεν γνωρίζουν την πρακτική της ανάγνωσης παρά μόνο στο πλαίσιο των κανόνων που επιβάλλει το σχολείο και, βεβαίως, δεν καταλαβαίνουν τι σημαίνει «απόλαυση του κειμένου». Το εκπαιδευτικό σύστημα αποτυγχάνει συνολικά και συστηματικά να καλλιεργήσει μια ουσιαστική επιθυμία

για το διάβασμα που να συνοδεύει ως αυθόρμητη επιλογή τα άτομα στην εκτός σχολείου ζωή τους.

Είναι απλοϊκό να πιστεύουμε ότι η τηλεόραση είναι υπεύθυνη γι' αυτό το φαινόμενο. Και τούτο επειδή ποτέ στην ιστορία δεν κυκλοφόρησαν τόσα πολλά βιβλία, όπως επίσης ποτέ στην ιστορία ο σχολικός θεσμός δεν υπήρξε ισχυρότερος και μαζικότερος από ό,τι στην εποχή της τηλεόρασης. Συνεπώς, πρέπει να ασχοληθούμε με τα βαθύτερα εκείνα αίτια που οδηγούν στην απόρριψη του βιβλίου από μια μεγάλη μερίδα των παιδιών αντί να περιοριζόμαστε στην ανακάλυψη «αποδιοπομπαίων τράγων».

2 Αφού μελετήσετε το ακόλουθο κείμενο, να απαντήσετε στην ερώτηση που ακολουθεί.

Οι αρσενικοί ας πάψουν να ονειρεύονται τη γλυκιά τηλεοπτική αποχαύνωση. Επιστρέφοντας στο σπίτι, θα πλύνουν τα πιάτα και θα βάλουν πλυντήριο. Ο νόμος πρέπει να υποχρεώνει τους συζύγους να μοιράζονται εξίσου τις δουλειές του σπιτιού, εφόσον εργάζονται και οι δύο. Αυτό απαιτεί το κόμμα των Πρασίνων² στη Γερμανία, υποστηρίζοντας ότι έτσι συμβάλλει στην ενίσχυση της ισότητας ανάμεσα στα δύο φύλα.

Όστόσο, η προσπάθεια να ρυθμιστούν οι ιδιωτικές σχέσεις διά νόμου συνιστά αναδρομή σε μεσαιωνικές πρακτικές. Ανεξάρτητα όμως από αυτό, αν οι Πράσινοι ήθελαν πράγματι να απελευθερώσουν τη γυναίκα από την εθιμική προσδοκία να φροντίζει το σπίτι, θα έπρεπε να νομοθετήσουν πως σε καμιά περίπτωση οι παντρεμένες γυναίκες — και όχι μόνο οι εργαζόμενες — δεν είναι υποχρεωμένες να κάνουν τις δουλειές του σπιτιού. Όσοι αρσενικοί έχουν αντίρρηση, ας... βρωμίσουν.

Αυτό που επαγγέλλονται οι βουλευτές των Πρασίνων αποκαθιστά φαινομενικά τη δικαιοσύνη, περιορίζει όμως την ελευθερία των συζύγων. Φαινομενικά, γιατί αφορά μόνο τις εργαζόμενες — κάτι που αντιτίθεται στον οικουμενισμό του Διαφωτισμού — και θεσμοθετεί έμμεσα την υποχρέωση των μη εργαζομένων γυναικών να κάνουν τις δουλειές του σπιτιού, διαιωνίζοντας την υποτέλειά τους. Άρα, οι Πράσινοι ενδιαφέρονται να αποκαταστήσουν την ισότητα μεταξύ των συζύγων μόνο στον επαγγελματικό στίβο. Αν τα καθήκοντα των γυναικών στο σπίτι περιοριστούν, αυτές θα αποδίδουν καλύτερα στην επιχείρηση. Αυτό μπορεί να ευνοήσει την καριέρα τους, ευνοεί όμως και την απόδοση του κεφαλαίου — για όσους θυμούνται τους κλασικούς οικονομολόγους. Μήπως τα λεγόμενα “προοδευτικά” κόμματα της Ευρώπης τελούν σε πλήρη σύγχυση;

(Άρθρο, ελαφρά συντομευμένο και διασκευασμένο, του Π. Γαλιατσάτου, σε μόνιμη στήλη με τίτλο “Μια ιστορία”, στην εφημερίδα *Τα Νέα*, 29-05-99.)

Αποδίδοντας τους συλλογισμούς του κειμένου που μόλις διαβάσατε να διατυπώσετε αναλυτικά το επιχειρήμα υπέρ του εν λόγω νόμου και δύο από τα επιχειρήματα εναντίον του νόμου αυτού.

3 Στους παρακάτω συλλογισμούς συμπλήρωσε το συμπέρασμα όπου λείπει και χαρακτήρισέ τους έγκυρους ή άκυρους (προσαρμογή από τον Ε. Παπανούτσο [1970], σελ. 146-7).

- α) Όλα τα άγρια καναρίνια είναι αποδημητικά πουλιά. Όλα τα άγρια καναρίνια είναι ωδικά πουλιά. Άρα όλα τα αποδημητικά πουλιά είναι ωδικά πουλιά.
- β) Όλοι όσοι δεν είναι ένοχοι είναι αθώοι. Ο Χ δεν είναι ένοχος.
- γ) Όλα τα από χρυσό αντικείμενα είναι μέταλλα. Μερικά αντικείμενα που γυαλίζουν δεν είναι από χρυσό. Άρα μερικά αντικείμενα που γυαλίζουν δεν είναι μέταλλα.

² Έτσι ονομάζεται το κόμμα των οικολόγων στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας.

- δ) Όλοι όσοι δεν έχουν εκπαιδευθεί είναι αμαθείς. Ο Ψ είναι αμαθής.
- ε) Όλες οι γωνίες ενός τριγώνου ισούνται με δύο ορθές. Η Γ είναι γωνία τριγώνου.
- στ) Όλοι οι φίλαθλοι είναι σκληραγωγημένοι. Μερικοί στρατιωτικοί είναι φίλαθλοι.
- ζ) Μερικοί Έλληνες δε γνωρίζουν να κολυμπούν. Όλοι οι Υδραίοι είναι Έλληνες. Άρα μερικοί Υδραίοι δε γνωρίζουν να κολυμπούν.
- η) Η Λογική πρέπει να επικρατεί. Ο φόβος είναι παράλογος.
- θ) Ουδέν Α είναι Β. Ουδέν Β είναι Γ. Άρα ουδέν Γ είναι Α.
- ι) Ουδέν Α είναι Β. Μερικά Β είναι Γ.

4) Να συμπληρώσετε τα κενά στις στήλες του ακόλουθου πίνακα με τα ελλείποντα στοιχεία κάθε συλλογισμού. Έπειτα, να χαρακτηρίσετε το είδος κάθε τεκμηρίου (παράδειγμα, αλήθεια, γεγονός, αυθεντία, στατιστικά στοιχεία κτλ).

Προκείμενες	Τεκμήρια	Συμπεράσματα
Η εξέλιξη κινείται με ιδέες και οράματα που ζητούν να πραγματοποιηθούν.		
	Παρακολουθώντας ορισμένα τηλεοπτικά προγράμματα τα παιδιά μεγαλώνουν με την πεποίθηση πως ο Ηρακλής ήταν ένας παλικαράς του γυμναστηρίου, με το σώμα και το μυαλό κατεστραμμένα από τα αναβολικά και πως στην αρχαία Αθήνα κυκλοφορούσαν πρωτόγονες φιγούρες σαν τη Ζίνα που εξόντωναν κέρβερους με λείζερ.	
		Συνεπώς, με τους διαγωνισμούς ομορφιάς το γυναικείο φύλο κάνει γενναία βήματα προς τα πίσω.

Χαρακτηρισμός των τεκμηρίων:

5) Να αντιστοιχίσετε τα κείμενα της στήλης Α με το είδος των τεκμηρίων που περιέχουν, όπως παρουσιάζονται στη στήλη Β. Ένα ή περισσότερα από αυτά τα κείμενα είναι πιθανό να αντιστοιχούν σε περισσότερα από ένα στοιχεία της στήλης Β. Ένα στοιχείο της στήλης Β δεν θα χρειαστεί.

Α. Κείμενα	Β. Είδος τεκμηρίων
<p>α) Όπως λέει ένα λαϊκό γνωμικό, η ευφυΐα γεννιέται, δεν γίνεται. Και πώς μπορεί να το αντικρούσει κανείς, όταν σκέφτεται εκείνο το εξαιρετικά χαρισματικό παιδί, τον Αμαντέο Μότσαρτ, το οποίο, σε ηλικία 6 ετών, το 1762, έπαιζε κλειδοκύμβαλο, βιολί και εκκλησιαστικό όργανο και είχε ήδη συνθέσει μικρά μουσικά κομμάτια; Παιδί-θαύμα ήταν και ο Βλάσης Πασκάλ, ο οποίος στα δέκα χρόνια του γνώριζε τέλεια την ευκλείδεια γεωμετρία και στα 16 του εφεύρε τον υπολογιστή.</p> <p>β) Ο Πιερ Πάολο Παζολίνι είπε ότι η τηλεόραση έχει τεράστια ευθύνη στο μούδιασμα των πνευματικών και ηθικών ικανοτήτων των σύγχρονων ανθρώπων, επειδή είναι όργανο εξουσίας και καθαυτό εξουσία η ίδια. Επειδή δεν είναι μόνο ένας χώρος μέσα από τον οποίο περνούν τα μηνύματα, μα και ένα κέντρο επεξεργασίας των μηνυμάτων αυτών.</p> <p>γ) Να κλείσουμε την τηλεόραση, γιατί ευθύνεται για την κατάρρευση των ανθρώπινων σχέσεων. Σε πειράματα που έγιναν πρόσφατα έβαλαν μια τηλεόραση μέσα στο κλουβί όπου ζούσε μια οικογένεια πιθήκων. Ύστερα από λίγες μόνο εβδομάδες ο πατέρας καθόταν όλο και περισσότερο μπροστά στην οθόνη, η μητέρα άρχισε να αδιαφορεί για τα μικρά της, ακολουθώντας τα παράδειγμα του αρσενικού και τα μικρά άρχισαν να εμφανίζουν συμπτώματα κατάθλιψης.</p> <p>δ) Να κλείσουμε την τηλεόραση γιατί δεν είμαστε φτιαγμένοι γι' αυτήν. Δεν είμαστε φτιαγμένοι για να παρακολουθούμε τόση ώρα μια πηγή παλλομένου φωτός. Είναι σαν να καθόμαστε όλη την ημέρα με τα μάτια καρφωμένα στον ήλιο. Προκαλεί εγκεφαλικές αλλοιώσεις και καταστρέφει τα μάτια.</p>	<p>i) <i>Αυθεντία</i></p> <p>ii) <i>Αλήθεια</i></p> <p>iii) <i>Παράδειγμα</i></p> <p>iv) <i>Δεδομένο / αποτέλεσμα έρευνας</i></p> <p>v) <i>Στατιστικά στοιχεία</i></p>

(Τα αποσπάσματα β), γ) και δ) είναι από άρθρο των Δ.Π. Γαλάνη & Ν. Καραγιάννη με τίτλο «50 λόγοι να μη βλέπουμε τηλεόραση», στην εφημερίδα *Το Βήμα*, 07-03-99.)

Αντιστοίχιση:

- 6) Εν μέσω ακουσμάτων και διαβασμάτων σχετικά με τη δύναμη της εικόνας και την αμεσότητα των τηλεοπτικών μεταδόσεων, συναντάτε την ακόλουθη άποψη:

Απαραίτητη και χρήσιμη η τηλεόραση, δεν μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να αναπληρώσει τις εφημερίδες. Γιατί ο προφορικός λόγος φεύγει και χάνεται και είναι αδύνατον να «ξαναδιαβάσεις» αυτό που άκουσες, εάν επιδιώξεις την εμπειριστατωμένη έρευνα σε συνδυασμό με το ουσιώδες και τις ερμηνευτικές αποχρώσεις. Ναι, η εικόνα μιλάει αλλά δεν εξηγεί.

(Από άρθρο της Μ. Παπαδοπούλου με τίτλο «Πάσχα με ιπτάμενα τέρατα», στην εφημερίδα *Τα Νέα*, 13-04-99)

Να υποθέσετε ότι αξιοποιείτε το περιεχόμενο αυτής της παραγράφου σε μία δημόσια συζήτηση σχετικά με τη θέση της εικόνας στη ζωή μας. Στη συζήτηση αυτή υποστηρίζετε την άποψη ότι ο ηλεκτρονικός τύπος, όσο χρήσιμος και αν είναι, δεν μπορεί να αναπληρώσει τα κείμενα των εφημερίδων. Να ετοιμάσετε τα λεγόμενά σας (προσχεδιασμένος προφορικός λόγος), τα οποία δεν θα υπερβαίνουν τις 300 λέξεις, αναπτύσσοντας τους συλλογισμούς σας και χρησιμοποιώντας όποιο ή όποια είδη τεκμηρίων θεωρείτε κατάλληλα για την περίπτωση.

- 7) Σας δίνονται στη συνέχεια ορισμένοι σύντομοι συλλογισμοί. Καλείστε να τους ανασυντάξετε βελτιώνοντάς τους, έτσι ώστε οι σκέψεις να αποδίδονται με σαφέστερο και φυσικότερο τρόπο.

α) *Τα κακά αυτού του κόσμου οφείλονται τόσο στα ηθικά ελαττώματα όσο και στην έλλειψη διάνοιας. Μέχρι να βρεθεί κάποια μέθοδος διδασκαλίας της αρετής, η πρόοδος θα πρέπει να επιδιώκεται με τη βελτίωση της διάνοιας μάλλον παρά των ηθών. Η διάνοια εύκολα βελτιώνεται με*

μεθόδους γνωστές σε κάθε ικανό εκπαιδευτή. Αλλά το ανθρώπινο είδος δεν έχει μέχρι στιγμής ανακαλύψει κάποιον τρόπο εξάλειψης των ηθικών ελαττωμάτων.

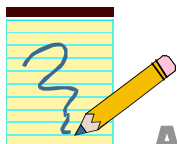
β) Κανένας στον κόσμο δεν είναι σήμερα πραγματικά ευτυχισμένος. Άρα, φαίνεται ότι οι άνθρωποι απλά δεν είναι φτιαγμένοι για την ευτυχία. Γιατί πρέπει να περιμένουμε κάτι που δεν θα το βρούμε ποτέ; Πολλοί είναι εκείνοι που ολοκληρώνουν τη ζωή τους μετανιώνοντας για τους σκοπούς και τις πράξεις τους.

γ) Γι' αυτούς των οποίων οι ρόλοι περιλάμβαναν κυρίως την επιτέλεση υπηρεσιών, σε διάκριση από την ανάληψη αρχηγικών υποχρεώσεων, το κύριο μοτίβο φαίνεται να ήταν μία απάντηση στις υποχρεώσεις του αρχηγού που ήταν παρεπόμενες του στάτους της συμμετοχής στην κοινωνία της κοινότητας και στις διάφορες τμηματικές μονάδες της. Η πλησιέστερη σύγχρονη αναλογία είναι η στρατιωτική θητεία που εκτελείται από έναν απλό πολίτη, με τη διαφορά ότι ο αρχηγός της Αιγυπτιακής γραφειοκρατίας δε χρειαζόταν κάποια κατάσταση έκτακτης ανάγκης για να επικαλεστεί νόμιμες υποχρεώσεις.

δ) Η εκλογική δολιοφθορά έπαιξε έναν σημαντικό ρόλο στο μυστικό πόλεμο στη Βραζιλία. Οι Μυστικές Υπηρεσίες της Αμερικής επένδυσαν περίπου 20 εκατομμύρια δολάρια για να χρηματοδοτήσουν τους συντηρητικούς στις... Βραζιλιάνικες εκλογές. Τα χρήματα χρησιμοποιήθηκαν για να εξαγοράσουν υποψήφιους σε οκτώ από τις έντεκα κυβερνητικές εκλογές.

ε) Αν μελετάτε άλλες κουλτούρες, τότε συνειδητοποιείτε τι ποικιλία ανθρώπινων συνηθειών υπάρχει. Αν κατανοείτε την ποικιλομορφία των κοινωνικών πρακτικών, τότε θέτετε υπό ερώτηση τις δικές σας συνήθειες. Αν αποκτήσετε αμφιβολίες για τον τρόπο με τον οποίο ενεργείτε, τότε γίνεστε πιο ανεκτικοί. Άρα, αν διευρύνετε τις γνώσεις σας στην ανθρωπολογία, τότε υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα να δεχτείτε άλλους ανθρώπους και πρακτικές χωρίς κριτική.

στ) Οι γυναίκες και οι άντρες είναι φυσικά και συναισθηματικά διαφορετικοί. Τα φύλα δεν είναι «ίσα», λοιπόν, και συνεπώς ο νόμος δεν θα έπρεπε να προσποιείται ότι είναι!

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ

❶ Σας δίνονται οι παρακάτω παράγραφοι. Να εντοπίσετε τους συλλογισμούς που περιέχουν και να αποφανθείτε για το είδος τους (επαγωγικοί, παραγωγικοί ή αναλογικοί).

Εργαστείτε ως εξής:

- α. Υπογραμμίστε τις κύριες προτάσεις του συλλογισμού.
- β. Κυκλώστε τις κύριες έννοιες των προτάσεων.
- γ. Συγκρίνετε την προοδευτική διαβάθμιση των εννοιών.
- δ. Αποφανθείτε για την πορεία και το είδος του συλλογισμού.

A. Είναι γεγονός ότι οι σπουδαίες εφευρέσεις έχουν μεταβάλει τις τύχες της ανθρωπότητας. Όλοι έχουμε υπόψη μας κάποια χαρακτηριστικά παραδείγματα: άλλος τη φωτιά, άλλος τον τροχό, τρίτος τον ατμό, τέταρτος την πυρίτιδα, άλλος τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και άλλοι άλλα. Πίσω από τις εφευρέσεις κρύβεται μια μοίρα, μια τύχη που υπαγορεύει νέους τρόπους ζωής, ακόμη και νέους τρόπους καταστροφής της ζωής. Πόσο μπορεί να βοηθήσει τον άνθρωπο η πυρηνική ιατρική, αλλά και πώς μπορεί να τον εξοντώσει η πυρηνική βόμβα! Πραγματικά οι εφευρέσεις αυτές είναι κοσμοϊστορικής σημασίας, όπως βέβαια καθετί άλλο (ένας κατακλυσμός, η μόλυνση του περιβάλλοντος,

μια επιδημική νόσος, μια διδασκαλία όπως του Χριστού) που μπορεί να μεταβάλει τις ανθρώπινες τύχες. Δίκαια λοιπόν υποστηρίζεται ότι όσες εφευρέσεις κατόρθωσαν κάτι τέτοιο είναι γεγονότα κοσμοϊστορικής σημασίας. Επομένως είναι γεγονότα άξια μελέτης από όλους εκείνους οι οποίοι θέλουν να ξέρουν την ιστορία τους και τη μοίρα τους.

Β. Ο εικοστός αιώνας δικαίως χαρακτηρίζεται ως αιώνας των μεγαλύτερων και σημαντικότερων κοινωνικο-οικονομικών αλλαγών. Με τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, ο μέσος «δυτικός άνθρωπος» ζει στο κατώφλι του 21ου αιώνα μία πολύ διαφορετική καθημερινή ζωή από τον αντίστοιχο άνθρωπο των αρχών του 20ου αιώνα. Ένα σημαντικό ποσοστό ευθύνης γι' αυτές τις δραματικές αλλαγές στην καθημερινή ζωή φέρει και η πρόοδος στις λεγόμενες βιοϊατρικές επιστήμες. Η ανακάλυψη της δομής του DNA, πριν από 45 περίπου χρόνια, και η επακόλουθη «έκρηξη γνώσης» στους τομείς της Μοριακής Βιολογίας και της Γενετικής φέρνουν την ανθρωπότητα αντιμέτωπη με μία νέα τάξη πραγμάτων.

Γ. Το μεγάλο οικοδομικό συγκρότημα με τα πολυτελή δωμάτια, τους αψιδωτούς χώρους, τις μαρμάρινες δεξαμενές, τα ψηφιδωτά δάπεδα και τις τοιχογραφίες, που οικοδομήθηκε στις ανατολικές παρυφές της ρωμαϊκής Αθήνας, λίγα μέτρα ανατολικότερα από τη νέα οχύρωση, ταυτίστηκε αρχικά με ιδιωτική έπαυλη. Η έκταση όμως που καταλαμβάνει είναι μεγάλη, αν ληφθεί υπόψη ότι μόνο το νότιο όριό του προσδιορίστηκε στην ανασκαφή μας. Φαίνεται ότι προχωρεί βορειότερα και από την Προεδρική Φρουρά, αν συνδεθεί με το ορατό μέχρι σήμερα ψηφιδωτό του 5ου μ.Χ. αιώνα στη βορειοανατολική γωνία του Εθνικού Κήπου. Συνεχίζεται προς δυσμάς μέσα στον Κήπο, όπως προκύπτει από τα ανασκαφικά δεδομένα, αλλά και προς ανατολάς, όπου μπορεί να συσχετισθεί με το βαλανείο (λουτρό) που ερευνήθηκε το 1953 στη διασταύρωση των οδών Μουρούζη και Ηρώδου του Αττικού. Η μεγάλη έκταση του οικοδομήματος, σε συνδυασμό με την πολυτελή κατασκευή του καθώς και με τα σημαντικά κινητά ευρήματα από το εσωτερικό του, υποδηλώνουν το δημόσιο χαρακτήρα του.

Δ. Το ποδόσφαιρο και ο πόλεμος έχουν ομοιότητες που δεν περιορίζονται μόνο στα πολεμικά πρωτοσέλιδα των αθλητικών εφημερίδων. Δεν είναι τυχαίο ότι το λεξιλόγιο του ποδοσφαίρου μοιάζει να έχει βγει από εγχειρίδιο πολέμου: τακτική και στρατηγική, άμυνα και επίθεση, κανονιέρηδες επιθετικοί και σιδερόφρακτοι αμυντικοί, παίκτες που πολεμούν σαν λιοντάρια ή βρίσκονται εκτός μάχης, διεμβολιστές κυνηγοί που ανατρέπουν τις αντίπαλες γραμμές, όλα θυμίζουν πολεμική αναμέτρηση. Το τελετουργικό μοιάζει με μονομαχία. Οι αντίπαλοι συναντιούνται στο κέντρο του γηπέδου, ανταλλάσσουν σημαϊάκια και σύμβολα και χαιρετούν τα στρατεύματά τους, τους οπαδούς. Συχνά οι συμβολικές συγκρούσεις του αγωνιστικού χώρου μετατρέπονται σε πραγματικές μάχες στις κερκίδες ή έξω από τα γήπεδα.

Ε. Φασματική πάει να γίνει η έννοια ελευθερία για τις μεγάλες μάζες. Στον όρο τούτο με το θεωρητικά συγκεκριμένο ως χτες περιεχόμενο, παρεμβάλλονται τώρα στοιχεία που τον κάνουν όλο και περισσότερο προβληματικό. Ποια ακριβώς είναι η ελευθερία του υπηκόου της καταναλωτικής κοινωνίας, που βομβαρδίζεται νύχτα-μέρα από μίαν επιστημονικά οργανωμένη, ακατανίκητη διαφήμιση, κι αποκτά όλο και περισσότερες, ανυποψίαστες ίσαμε χτες, υλικές ανάγκες; Σε τούτο μόνο το θέμα αν σταθούμε, θα καταλάβουμε πόσο ρευστό, αν όχι απατηλό, γίνεται το περιεχόμενο της σύγχρονης

ελευθερίας. Για να νιώσει ελεύθερος ο αποπροσωποποιημένος αυτός καταναλωτής, πρέπει να μπορεί να ικανοποιεί τις όλο και αυξανόμενες ανάγκες του· διαφορετικά, πιστεύει πως υστερεί, πως υπολείπεται ταπεινωτικά στον αγώνα δρόμου που είναι ο ρυθμός της σύγχρονης ζωής, και τότε, άμεση συνέπεια, χάνει το αίσθημα της ελευθερίας. Γιατί ελευθερία, για τον μέσο ανθρώπινο τύπο, είναι η ευχέρεια να ικανοποιεί τις άμεσες βιοτικές του ανάγκες. Όταν του βάλετε σε κίνηση έναν μηχανισμό δημιουργίας αναγκών και δεν του δώσετε σύγκαιρα το μέσο να τις ικανοποιεί, τον κάνετε ψυχολογικά προλετάριο. Προλετάριος ονομάστηκε ο διάδοχος του αλλοτινού δούλου. Ποιο είναι εδώ το κριτήριο; — Η απουσία του αισθήματος της «ελευθερίας».

Ζ. Κάθε μέρα μέσω του Τύπου γινόμαστε μάρτυρες θλιβερών γεγονότων που συμβαίνουν σε όλον τον πλανήτη. Πολεμικές συγκρούσεις ξεσπούν κάθε τόσο σε νευραλγικές περιοχές όπου τα αντικρουόμενα συμφέροντα είναι μεγάλα. Επιδημίες μαστίζουν για χρόνια εκείνες τις χώρες που η φτώχεια και η εκμετάλλευση τις έχουν βυθίσει στην καθυστέρηση και στην αμάθεια. Ακόμη και οι φυσικές συμφορές, όπως οι σεισμοί ή οι πλημμύρες, βρίσκουν χιλιάδες ανθρώπους έκθετους στη δυστυχία και στην κακοπάθεια, ακόμη και μετά την εκτόνωση του φυσικού φαινομένου. Μήπως τελικά θα πρέπει να παραδεχτούμε ότι το μέγεθος της αδιαφορίας των προηγμένων κοινωνιών και των ηγεσιών τους αποδεικνύεται τραγικά απάνθρωπο;

Η. Αν υποθέσουμε ότι το βασικό πρόβλημα του εθνικού μας εκπαιδευτικού συστήματος είναι η έλλειψη οικονομικών μέσων, αυτό τι συνεπάγεται; Ότι με το που θα πάρουν στα χέρια τους μια γενναία αύξηση οι εκπαιδευτικοί θα αποδώσουν αισθητά καλύτερα στο λειτούργημά τους; Ότι οι μαθητές αυτομάτως θα αποκτήσουν μια άνευ προηγουμένου εργατικότητα και όρεξη για μάθηση; Ότι μόλις γεμίσουν με υλικό οι βιβλιοθήκες και τα εργαστήρια των σχολείων, θ' αρχίσει αυτόματα η αξιοποίησή τους; Ας μη γελιόμαστε. Το οικονομικό σκέλος αποτελεί μονάχα μια πτυχή αυτού του γενικότερου και πολύπλοκου προβλήματος που εκδηλώνεται όχι μόνο στο εκπαιδευτικό σύστημα αλλά και σε κάθε τομέα της κοινωνικής μας οργάνωσης. Η ανοργανωσιά και η έλλειψη αποτελεσματικότητας είναι συμπτώματα που μαρτυρούν την έλλειψη ουσιαστικής παιδείας και πολιτισμού.

Θ. Όσον αφορά τη σχέση εκπαίδευσης και παιδείας, προκύπτει συνήθως στο νου μας μεγάλη σύγχυση, η οποία καταλήγει να θολώνει τις επιδιώξεις και τις αποφάσεις μας. Θα υποστηρίξαμε μάλλον ότι πρόκειται καταρχήν για δύο έννοιες διαφορετικές, οι οποίες ωστόσο νέμονται από κοινού κάποια στοιχεία. Αν προσπαθήσουμε να περιγράψουμε τη δικαιοδοσία τους, θα δούμε ότι πρώτα-πρώτα η εκπαίδευση αφορά ένα πλήθος τομέων που απαιτούν ανάπτυξη συγκεκριμένων δεξιοτήτων ή ικανοτήτων που καλύπτουν όλο το φάσμα της «τεχνικής» κυρίως γνώσης. Για να πάρουμε ένα πεζό παράδειγμα, φροντίζουμε να εκπαιδεύουμε τους νέους κληρωτούς στις στρατιωτικές τεχνικές, προκειμένου να γίνουν περισσότερο κατάλληλοι να υπηρετήσουν στο στρατό. Σε μια τέτοια προοπτική, η εκπαίδευση του επιστήμονα μπορεί να μη διαφέρει και πολύ, πέρα από το γεγονός ότι η εξάσκησή του είναι περισσότερο διανοητική: κι αυτός όμως αναπτύσσει συγκεκριμένες ικανότητες ή γνώσεις σε κάποιον τομέα. Η παιδεία, ωστόσο, δεν μπορεί να περιοριστεί κατ' αυτόν τον τρόπο. Είναι η γενικότερη ικανότητα του ανθρώπου να προτάσσει την κρίση του και το λόγο του με ακρίβεια και ευστοχία σε κάθε τομέα του επιστητού. Μια τέτοια ικανότητα αναπτύσσεται με τη γνώση αλλά απαιτεί και ηθικού τύπου ποιότητες ως προϋποθέσεις: σύνεση, μετριοπάθεια, ελευθεροφροσύνη, ειλικρίνεια.

- 2 Αναπτύξτε στη συνέχεια μία δική σας παράγραφο σχετικά με το ζήτημα των σχέσεων ανδρών και γυναικών στην καθημερινή ζωή. Επιλέξτε εσείς ποια συλλογιστική μέθοδο θα ακολουθήσετε (επαγωγική, παραγωγική, αναλογική, ή ακόμη κατηγορική, υποθετική, διαζευκτική).
- 3 Στον παρακάτω πίνακα να αντιστοιχίσετε κάθε στοιχείο της στήλης Α με το κατάλληλο στοιχείο της στήλης Β. Να δικαιολογήσετε τις επιλογές σας.

Α. Συλλογισμοί	Β. Συλλογιστική πορεία
<p>1. Πολλοί υπεύθυνοι του Άουσβιτς ήταν αναγνώστες του Γκαίτε και λάτρεις του Μπραμς. Δεν πιστεύω ότι η διάδοση της λογοτεχνικής παιδείας και της μουσικής καλλιέργειας συντελεί απαραίτητως στην πρόοδο του καλού.</p> <p>2. Η φαντασία είναι απαραίτητη για να καταλάβει κανείς την πραγματικότητα. Την αξία που έχει η φαντασία τη συναντά κανείς και στα μαθηματικά. Γιατί, για να αποδείξεις ότι κάτι ισχύει, πρέπει πρώτα να περάσεις από την υπόθεση ότι δεν ισχύει. Αυτό κι αν απαιτεί φαντασία.</p> <p>3. Αυτό που γενικόλογα ονομάζουμε “πρόβλημα ταυτότητας” στη σημερινή Ελλάδα είναι μια διάσταση ανάμεσα στον τρόπο ζωής και τις ιδέες μας. Οι περισσότεροι χρησιμοποιούμε μανιωδώς την τεχνολογία, αλλά παραπονιόμαστε πως καταλύει τις παραδοσιακές αξίες μας. Βλέπουμε τηλεόραση περισσότερο από τους άλλους Ευρωπαίους, αλλά την κατηγορούμε ότι μας κάνει αντικοινωνικούς. Δηλώνουμε υποστηρικτές των κατατρεγμένων Κούρδων, αλλά δεν θέλουμε να τους δούμε εγκατεστημένους στη γειτονιά μας.</p> <p>4. Ο υπεύθυνος ταξινόμησης σ’ ένα βιβλιοπωλείο πρέπει να δυσκολεύεται πολύ, όταν έχει να κατατάξει ένα βιβλίο με φωτογραφίες, αφού το περισσότερο από το μισό βιβλιοπωλείο είναι γεμάτο με βιβλία που στηρίζονται σε φωτογραφίες, χωρίς αυτομάτως να κατατάσσονται στην πτέρυγα των φωτογραφικών βιβλίων. Το γεγονός αυτό αποτελεί συνέπεια της θέσης που πήρε η φωτογραφία στον πολιτισμό μας ως βασικό υποκατάστατο του λόγου.</p>	<p>α) Παραγωγική</p> <p>β) Επαγωγική</p>

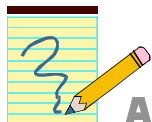
(Το 2^ο απόσπασμα ανήκει σε συνέντευξη του Ρότζερ Πένρουοζ στον Θ. Λάλα στην εφημερίδα *Το Βήμα*, 04-04-99· το 3^ο σε άρθρο του Δ. Κούρτοβικ με τίτλο «Φαντάστηκα μια συνέντευξη», στην εφημερίδα *Τα Νέα*, 27-03-99· και το 4^ο σε άρθρο του Π. Ριβέλλη, με τίτλο «Βλέποντας τη σύγχυση», στην εφημερίδα *Τα Νέα*, 27-03-99.)

- 4 Ας υποθέσουμε ότι οι γονείς σας, εδώ και αρκετό καιρό, σας παροτρύνουν να ακολουθήσετε το επικερδές επάγγελμα του πατέρα σας, το οποίο όμως δεν αισθάνεστε ότι σας ταιριάζει, σε αντίθεση με εκείνο που έχετε ήδη επιλέξει να ακολουθήσετε. Για να αντιμετωπίσετε την πίεση που υφίστασθε, αποφασίζετε να επιστρατεύσετε συλλογισμούς και τεκμήρια που υποστηρίζουν ότι βασική πηγή ικανοποίησης σ’ ένα επάγγελμα είναι η χαρά της δημιουργίας. Στον (προσχεδιασμένο προφορικό) λόγο σας και με 400 περίπου λέξεις, να αναπτύξετε τη θέση σας, ακολουθώντας επαγωγική πορεία, την οποία και θεωρείτε πιο αποτελεσματική για την περίπτωση.
- 5 Το σχολείο σας μόλις συνδέθηκε με το διαδίκτυο (internet). Έχοντας διαβάσει δημοσιεύματα όπως το ακόλουθο, διαθέτοντας διάφορα άλλα δεδομένα που τροφοδοτούν τον προβληματισμό σας, αλλά διατηρώντας και τον ενθουσιασμό σας για τις δυνατότητες αυτού του ηλεκτρονικού μέσου, ετοιμάζετε μία ομιλία που θα εκφωνήσετε στη σχετική σχολική εκδήλωση. Σ’ αυτό το κείμενο, 600 περίπου λέξεων, χρησιμοποιείτε παραγωγική μέθοδο, για να δείξετε πώς το διαδίκτυο μπορεί να προαγάγει αλλά και να

απειλήσει τη δημοκρατία (με τη στενή και την ευρεία έννοια της λέξης) και καταλήγετε σε προτάσεις για τον τρόπο χρήσης του.

Το 1998 πουλήθηκαν συνολικά 100 εκατομμύρια προσωπικοί υπολογιστές και από αυτούς οι εννέα στους δέκα ήταν εφοδιασμένοι με λογισμικά Windows. Ως το 2005 ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι θα έχουν συνδεθεί με το διαδίκτυο. Οι δύο αυτές διαπιστώσεις συνοψίζουν το πρόβλημα. Υπάρχει φόβος για ένα μέγα χάσμα ανάμεσα σε αυτούς που θα έχουν πληροφόρηση και αυτούς που δεν θα έχουν και κυρίως υπάρχει μεγάλος κίνδυνος από έναν ενδεχόμενο μονοπωλιακό έλεγχο της ροής των πληροφοριών.

(Από άρθρο του Χρ. Χαλκιά με τίτλο "Να θυμόμαστε σωστά", στην εφημερίδα *Το Βήμα*, 28-02-99)

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΛΟΓΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

❶ Εξετάστε τα ακόλουθα επιχειρήματα και πείτε αν είναι έγκυρα, αληθή ή ορθά και γιατί.

- α) *Μετακίνηση γίνεται όταν ένα σώμα (χ) διατρέχει όλα τα ενδιάμεσα σημεία μιας δεδομένης απόστασης (ψ) σε χρόνο (ω). Αλλά η απόσταση (ψ) και κάθε απόσταση είναι διαιρετή στο άπειρο. Κάτι το οποίο ενέχει απειρότητα δεν μπορεί να διανυθεί σε πεπερασμένο χρόνο. Άρα η μετακίνηση είναι λογικά αδύνατη.*
- β) *Δεν θα εφαρμοστεί ποτέ το πρόγραμμα σας διότι σας αποδοκιμάζει η πλειοψηφία του ελληνικού λαού.*
- γ) *Η τροχιά του συγκεκριμένου πλανήτη εμφανίζεται ελλειπτική. Κατά συνέπεια, πρέπει κάπου να υπάρχει ένα αφανές σώμα που να την επηρεάζει. Αλλά αυτό δεν έχει γίνει αντικείμενο επαλήθευσης μέσω παρατηρήσεων.*
- δ) *Σχετικά πρόσφατα ο άνθρωπος συνειδητοποίησε το μέγεθος του Σύμπαντος. Την απέραντη ποικιλία των αστρικών σωμάτων και σχηματισμών. Δεδομένης αυτής της πληθώρας περιπτώσεων, είναι λογικά πειστικό ότι κάπου θα βρίσκεται ένα πλανητικό σύστημα όπως το δικό μας. Και φαίνεται εύλογο σε κάποιον από τους πλανήτες του να επικρατούν παρόμοιες συνθήκες με αυτές της Γης. Κάπου, σε κάποια γωνιά του Σύμπαντος, ίσως κάποιο παρόμοιο πλάσμα να κάνει αυτή τη στιγμή τους ίδιους με μας συλλογισμούς.*
- ε) *Ενάντια σ' όλους όσους φωνάζουν, είναι πολύ απλό να σκεφτούμε ότι ο πληθυσμός της Γης ελαττώνεται. Αν υπολογίσουμε ότι ο καθένας μας έχει τουλάχιστο δύο γονείς κι ότι το ίδιο με εμάς ισχύει για τους γονείς μας και για όλον τον κόσμο, βρίσκουμε ότι ο αριθμός των προγόνων μας διπλασιάζεται όσο προχωράμε στο παρελθόν. Πράγμα που δείχνει ότι σήμερα εμείς οι απόγονοι είμαστε πολύ λιγότεροι.*
- στ) *Είναι φως φανάρι ότι πρόκειται για εμπρησμό! Η φωτιά ξεκίνησε ταυτόχρονα από τέσσερις διαφορετικές εστίες και πολύ γρήγορα πήρε ανεξέλεγκτες διαστάσεις, ενώ ταυτόχρονα ακούγονταν εκρήξεις από τη μεριά του δάσους.*

❷ Αφού διαβάσετε το ακόλουθο κείμενο, να απαντήσετε στις ερωτήσεις που δίνονται μετά από αυτό.

Είμαστε προνομιούχοι και μόνο επειδή γεννηθήκαμε και υπάρχουμε. Επειδή μπορούμε να χαρούμε το θαύμα της ζωής σ' αυτόν τον πλανήτη. Ακόμα, επειδή μας δίδεται η ευκαιρία να καταλάβουμε γιατί υπάρχουμε κι εξελισσόμαστε. Γι' αυτό υπάρχει η επιστήμη: η Βιολογία, η Χημεία και η Φυσική. Σκεφθείτε το: ο καθένας μας είναι μια μεγαλούπολη κυττάρων και κάθε κύτταρο μια πόλη βακτηριδίων. Είμαστε, δηλαδή, ο καθένας μια γιγαντιαία μεγαλούπολη βακτηριδίων που περπατά! Δεν είναι θαύμα;

Αφού ακόμη και το ότι ζούμε είναι θαύμα μοναδικό. Οι εν δυνάμει άνθρωποι που θα μπορούσαν να βρίσκονται τώρα εδώ, στη θέση μας, αλλά που ποτέ δεν θα δουν το φως της ημέρας, είναι πολύ περισσότεροι απ' όλους τους κόκκους της άμμου που υπάρχουν στη Σαχάρα! Οι συνδυασμοί των πιθανών ανθρώπων που θα μπορούσαν να προκύψουν από το DNA μας ξεπερνούν κατά πολύ τον σημερινό πληθυσμό της γης. Και όμως, παρά τις αντίξοες πιθανότητες είμαστε εμείς – εσείς κι εγώ – που βρισκόμαστε τώρα εδώ. Σ' εμάς έπεσε το πρώτο λαχείο. Τη στιγμή της σύλληψής μας οι αστρονομικά υψηλές πιθανότητες να μη γεννηθούμε εμείς, αλλά άλλοι στη θέση αυτή, έγιναν μονοψήφιος και, σταδιακά, μηδενίστηκαν.

(Απόσπασμα από συνέντευξη που έδωσε ο νομπελίστας βιολόγος Ρίτσαρντ Ντόκινς στην Α. Νεγρεπόντη και δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Το Βήμα*, 25-04-99, με τίτλο «Να γιατί θα παραμείνουμε αθάνατοι»)

α) Να εντοπίσετε δύο συλλογισμούς βασιζόμενους σε αναλογία, να τους χαρακτηρίσετε και να τους αξιολογήσετε.

β) Γιατί νομίζετε ότι ο ομιλητής επέλεξε αναλογίες για να στηρίξει τους συλλογισμούς του;

- 3 Σε μία εφημερίδα βλέπετε τον ακόλουθο εικονογραφημένο συλλογισμό. Τον βρίσκετε έξυπνο και σας διασκεδάζει. Ωστόσο, με τη δεύτερη ματιά τον ελέγχετε ως προς την αλήθεια, την εγκυρότητα και την ορθότητά του. Ποιο είναι το αποτέλεσμα αυτού του ελέγχου;

(Σκίτσο του Δ. Χαντζόπουλου, από την εφημερίδα *Τα Νέα*, 17-04-99)

- 4 Προσπαθείτε να πείσετε έναν συμμαθητή σας να μη καπνίζει. Εκείνος χαμογελώντας σάς αντιπαραθέτει το ακόλουθο συλλογιστικό σχήμα. Να το αξιολογήσετε, σύμφωνα με τα κριτήρια του σχολικού εγχειριδίου.

«Αν το κάπνισμα είναι ανθυγιεινό, επειδή όποιος καπνίζει πεθαίνει, τότε και η ζωή είναι ανθυγιεινή: όποιος ζει πεθαίνει.»

- 5 Εντοπίστε πού βρίσκεται το πρόβλημα στους παρακάτω συλλογισμούς:

α. «Ο φανατισμός είναι αντίθετος προς τον Χριστιανισμό. Μερικοί χριστιανοί κληρικοί είναι φανατικοί. Άρα μερικοί χριστιανοί κληρικοί είναι αντίθετοι προς τον Χριστιανισμό.»

- β. «Κάθε αδελφή μου είναι η θεία των παιδιών μου. Τα παιδιά μου είναι μόνο δύο. Άρα η αδελφή μου είναι η θεία μόνο δύο παιδιών.»
- γ. «Οι μαθητές που απέτυχαν στις εξετάσεις είναι αδύναμοι και πρέπει να απορριφθούν. Ο μαθητής Φαρνάβαζος, ευγενής στους τρόπους και τακτικός στα μαθήματά του, δεν είναι καθόλου αδύναμος. Άρα ο μαθητής Φαρνάβαζος δεν πρέπει να απορριφθεί.»
- δ. «Οι άνθρωποι του πεζοδρομίου είναι στοιχεία επικίνδυνα για τη δημόσια τάξη. Ο πρωινός εφημεριδοπώλης βρίσκεται πάντοτε στο πεζοδρόμιο. Άρα ο πρωινός εφημεριδοπώλης είναι στοιχείο επικίνδυνο για τη δημόσια τάξη.»
- ε. «Εάν έχουν παραβιαστεί οι πόρτες του διαμερισμάτος σας, έγινε κλοπή. Σας έκλεψαν το επανωφόρι από την κρεμάστρα. Άρα έχουν παραβιαστεί οι πόρτες του διαμερισμάτος σας.»
- στ. «Οι πεζοί δεν χρησιμοποιούν αυτοκίνητο. Οι ποιητές δεν είναι ποτέ πεζοί. Άρα οι ποιητές δεν χρησιμοποιούν ποτέ αυτοκίνητο.»
- ζ. «Όποιος παίζει στο Χρηματιστήριο κερδίζει ή χάνει. Συ έπαιξες σήμερα στο Χρηματιστήριο και ισχυρίζεσαι ότι δεν έχασες. Άρα έχεις κερδίσει.»
- η. «Όσοι με προμελέτη αποπειρώνται να σκοτώσουν έναν άνθρωπο τιμωρούνται κατά το Νόμο με βαρεία ποινή. Ο Κύρος προετοίμασε την αυτοκτονία του και αποπειράθηκε να σκοτωθεί. Άρα πρέπει κατά το Νόμο να τιμωρηθεί με βαρεία ποινή.»
- θ. «Θα σε κάνω», έλεγε ο αρχαίος σοφιστής, «μόνος σου να ομολογήσεις ότι ανήκεις στην τάξη των ζώων με κέρατα. Απάντησέ μου στην ερώτηση: Έπ α ψ ε ς ν α έ χ ε ι ς κ έ ρ α τ α ; Εάν απαντήσεις ό χ ι , δέ χ ε σ α ι ό τ ι έ χ ε ι ς. Εάν απαντήσεις ν α ι , αναγνωρίζεις ότι είχες.»
- ι. «Ο Βλάσης Πασκάλ εφάρμοσε την αρχή της αδιαφορίας στα εκκλησιαστικά δόγματα και ισχυρίστηκε ότι ο άνθρωπος δε διαθέτει τα μέσα για να αποδείξει την αλήθεια ή το ψεύδος τους. Ωστόσο, αν κάποιος απορρίψει την Εκκλησία και αυτή ψεύδεται, δε χάνει τίποτα· αν όμως αληθεύει, θα υποφέρει για πάντα στην Κόλαση. Αν πάλι δεχτεί την Εκκλησία και αυτή ψεύδεται, δεν κερδίζει τίποτα. Αν όμως λέει αλήθεια, θα κερδίσει τον Παράδεισο. Από τις δύο επιλογές επομένως προτιμότερη είναι η δεύτερη.»
- ια. «Ο Επιμενίδης από την Κρήτη ισχυριζόταν ότι οι Κρητικοί λένε πάντοτε ψέματα. Η μέχρι σήμερα εμπειρία μου δυστυχώς απέδειξε ότι είχε δίκιο!»
- ιβ. «Τα βιβλία που γράφονται από προφήτες λέγουν την αλήθεια. Το Κοράνι γράφηκε από τον Προφήτη Μωάμεθ. Άρα το Κοράνι λέγει την αλήθεια.»
- ιγ. Ένα αρχαίο ανέκδοτο μιλούσε για τη διένεξη που ξέσπασε ανάμεσα στο σοφιστή Πρωταγόρα και σε έναν μαθητή του, τον Εύαθλο. Αφού τελείωσε τις σπουδές του στη ρητορική, ο Εύαθλος πλήρωσε στον Πρωταγόρα τη μισή αμοιβή για τα μαθήματα, με τη συμφωνία όταν κερδίσει στην πρώτη του δίκη να καταβάλει και την υπόλοιπη μισή, εάν όμως χάσει να μην πληρώσει τίποτα. Ο καιρός περνούσε χωρίς να έχει πάει στο δικαστήριο ο Εύαθλος, οπότε ο Πρωταγόρας αναγκάστηκε να τον μυνήσει ο ίδιος, διεκδικώντας τα χρήματά του. Ο αντίδικοι εμφανίστηκαν στο δικαστήριο με την εξής επιχειρηματολογία ο καθένας:
- Εύαθλος: «Είτε κερδίσω είτε χάσω τη δίκη, δεν έχω καμία υποχρέωση να πληρώσω. Εάν την κερδίσω, με απαλλάσσει το δικαστήριο από την υποχρέωση. Εάν τη χάσω, τότε, σύμφωνα με τη συμφωνία μας, θα έχω χάσει την πρώτη μου δίκη και επομένως δεν θα έχω υποχρέωση να καταβάλω την υπόλοιπη αμοιβή.»
- Πρωταγόρας: «Είτε κερδίσω είτε χάσω τη δίκη θα πρέπει να πληρωθώ το υπόλοιπο. Γιατί, αν την κερδίσω, το δικαστήριο θα μου επικυρώσει την πληρωμή της χρωστούμενης αμοιβής. Αν τη χάσω, τότε θα έχει κερδίσει Εύαθλος την πρώτη του δίκη. Και σύμφωνα με όσα έχουμε συμφωνήσει, θα πρέπει να μου καταβάλει το υπόλοιπο της αμοιβής μου.»

- 6 Στις παρακάτω περιπτώσεις συλλογισμών φαίνεται να υπάρχουν προβλήματα ελλιπούς ή εσφαλμένης τεκμηρίωσης. Προσπαθήστε να ελέγξετε και να βελτιώσετε τους συλλογισμούς:
- α) *Το δικαίωμα των γυναικών να ψηφίζουν κερδήθηκε μόνο ύστερα από αγώνα. Άρα, όλα τα γυναικεία δικαιώματα κερδίζονται μόνο ύστερα από αγώνες.*
- β) *Όλοι στη γειτονιά μου προτιμούν τον Αρπαχτίδη για Δήμαρχο. Άρα, ο Αρπαχτίδης θα κερδίσει σίγουρα.*
- γ) *Η πόλη μας είναι γεμάτη αξιόλογους ανθρώπους. Και μόνο τους φίλους μου ή τους συγγενείς μου να μετρήσω αρκεί. Είναι όλοι τους χρυσοί άνθρωποι.*
- δ) *Το έτος 1936 στις Ε.Π.Α., το περιοδικό Literary Digest διεξήγαγε την πρώτη δημοσκόπηση μεγάλης κλίμακας, για το αποτέλεσμα της εκλογικής αναμέτρησης Roosevelt και Landon στις επερχόμενες προεδρικές εκλογές. Χρησιμοποίησαν τηλεφωνικούς καταλόγους και άδειες αυτοκινήτων. Ο αριθμός των ερωτηθέντων ήταν μεγάλος (2000 άτομα). Η σφυγμομέτρηση προέβλεψε νίκη του Landon και οι υποστηρικτές του έσπευσαν να το πανηγυρίσουν. Ωστόσο, τα αποτελέσματα των εκλογών έδωσαν τη νίκη στον Roosevelt με ευκολία.*
- ε) *Χρησιμοποιήστε την τηλεφωνική εταιρία Couphon — έχουμε ήδη δεκάδες απόλυτα ικανοποιημένων πελατών στην περιοχή σας!*
- στ) *Το “Τρίγωνο των Βερμούδων”, θαλάσσια περιοχή έξω από τις Βερμούδες, είναι διάσημη ως μέρος όπου πολλά πλοία και αεροπλάνα έχουν εξαφανιστεί μυστηριωδώς. Μόνο την τελευταία δεκαετία έχουν συμβεί αρκετές δεκάδες εξαφανίσεις.*
- ζ) *Ο μισθός μου τον τελευταίο χρόνο αυξήθηκε κατά 5%, ενώ ο δικός σου κατά 50%. Αυτό είναι άδικο.*
- η) *Ένα άρθρο επιχειρηματολογεί ότι πίσω από ένα πραξικόπημα στη Βραζιλία βρίσκεται η CIA και η Αμερική:
...μετά το πραξικόπημα, οι ξένες επενδύσεις αυξήθηκαν ραγδαία... Τέσσερα χρόνια μετά το πραξικόπημα, το ξένο κεφάλαιο είχε αποκτήσει τον έλεγχο του ιδιωτικού τομέα: το 100% της παραγωγής αυτοκινήτων και ελαστικών αυτοκινήτων, το 90% του τσιμέντου, το 80% της φαρμακοβιομηχανίας, το 60% των εργοστασίων ανταλλακτικών αυτοκινήτων, και περισσότερο από το 50% της παραγωγής χημικών και μηχανικών προϊόντων.*
- θ) *Κάποτε, ο ναός της Εστίας στη Ρώμη κινδύνευσε να καεί από πυρκαγιά που εκδηλώθηκε στα κτίρια της γύρω περιοχής· η Ρώμη ξεσηκώθηκε, γιατί ένιωσε να κινδυνεύει ολόκληρο το μέλλον της. Όταν πέρασε ο κίνδυνος, η Σύγκλητος ανέθεσε στον ύπατο να ανακαλύψει τους υπαίτιους της πυρκαγιάς και ο ύπατος δεν άργησε να κατηγορήσει κάποιους κατοίκους της Καπύης, που βρίσκονταν τότε στη Ρώμη. Όχι γιατί είχε εναντίον τους αποδείξεις, αλλά γιατί στηρίχθηκε στο εξής σκεπτικό:
«Μια πυρκαγιά απείλησε την εστία μας· αυτή η πυρκαγιά που είχε σκοπό να συντρίψει το μεγαλείο μας και να σταματήσει την πορεία μας δεν μπορεί παρά να είναι έργο των χειρότερων εχθρών μας. Δεν έχουμε όμως χειρότερους εχθρούς από τους κατοίκους της Καπύης, της πόλης που έχει τώρα συμμαχήσει με τον Αννίβα και που οραματίζεται να πάρει τη θέση μας σαν πρωτεύουσα της Ιταλίας. Αυτοί είναι, λοιπόν, οι άνθρωποι που θέλησαν να καταστρέψουν τον ναό της Εστίας, την αιώνια εστία μας, το ενέχυρο και την εγγύηση του μελλοντικού μεγαλείου μας.» (Τίτος Λίβιος, XXVI, 27).*